

Eliška Freiová

Irena Tomešová, Jiřina Šiklová, Zora Fídlarová

Irena Tomešová, kamarádka a bývalá kolegyně

11. února 2018 zemřela PhDr. Eliška Freiová. Bylo jí 86 let. V 90 letech se podílela na budování katedry sociální práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Spolu s dr. Jiřinou Šiklovou, prof. Igorem Tomešem, doc. Pavlem Hartlem a dalšími kolegy dokázala pozvednout obor sociální práce tam, kde je dnes — na univerzitní úrovni. V tehdejší Československu byla jedním z mála skutečných odborníků v oboru sociální patologie, který měla možnost studovat v 60. letech na univerzitě v Oxfordu. Studenti měli velké štěstí, že se s ní mohli na jejích zajímavých, praktickými zkušenostmi okořeněných a někdy až nečekaně otevřených přednáškách potkávat. A taková byla i Eliška sama — zajímavá a nezapomenutelná se svým orlím nosem a dlouhým šedivým copem, bystrými pronikavými očima. Na první pohled pro někoho drsná, ale přitom neuvěřitelně vnímavá a všímavá, připravená konkrétně pomoci, když to někdo potřeboval. Oblečená do pestrých šatů s extravagantními kloubičky a ladícími kabelkami, světoběžnice, která se ještě po sedmdesátce naučila italsky. Co jsem se stále učila já od ní, bylo, že život si má člověk umět užívat. Eliško, nalévám si sklenici vína a jádu užívat života ...

S nápadem přivést na vznikající katedru Elišku Freiovou přišla Jiřina Šiklová v okamžiku, kdy jsme do studijního programu potřebovali zařadit předmět „sociální patologie“. Eliška bez většího rozmyšlení kývla a netrvalo dlouho a zapojila se navíc do vytváření systému praxí. Jako všechno, i toto dělala naplno.

Jiřina Šiklová vzpomíná na Elišku v dopise zaslaném jejím dětem, připojena je osobní vzpomínka Elišky na dobu začátků výuky na katedře a vzpomínka Zory Fídlarové, Eliščinu studentky z devadesátých let.

12. února 2018

Milý Eriku, milá Gizelo,

milí, asi mne již neznáte, ale jsem dlouholetá kamarádka vaší maminky Elišky, o které jsem se včera dozvěděla od Ireny Tomešové, že zemřela. Je mně to moc a moc líto. Věděla jsem o jejím stavu právě od Ireny, věděla jsem, že je někde v nemocnici, ale přiznám se, že jsem tam nešla. Člověk něco odkládá a odkládá, až je pak již pozdě. Takže tento dopis Vám je nepřímou i rozloučením s Eliškou, vzpomínkou a připomenutím faktů, která třeba ani Vy neznáte. Rodiče obvykle s dětmi mluví o jiných věcech než o věcech, které dělali.

Znala jsem Elišku již koncem let padesátých, dokonce jsme byly zhruba ve stejnou dobu těhotné a krátce potom, na začátku let šedesátých jsme spolu psaly knížky. Tehdy ještě žila Vaše babička, ta pak bydlela v tom horním pokoji ve vile, ve které dnes jste Vy. S Eliškou jsme se podílely na výzkumu postavení vysokoškolských studentů, v Ústavu ... Celetná 20, který tehdy vedl Pavel Machonin, a kterému se říkávalo „Machoninwerk“. To mně sehnala Eliška, já tehdy byla asistentkou na FF UK, platy velmi nízké asi 1 200 Kč, tak se to hodilo.

Měly jsme to k sobě blízko i vzdáleností, nejen myšlenkově. Stýkaly jsme se a spolu psaly, ještě když jste bydleli někde v Holešovicích. To bylo tehdy jen „přes vodu“, protože já jsem svůj byt v Klimentské — což je paralelní s Vltavou, již tehdy obývala. Vzpomínám si, jak jsem Vaši mamince rozmlouvala tu vilu, že je to obrovská finanční zátěž. Říkala na to „já jsem člověk na barák“ a to já splatím, na to vydělám. A splnila to. Frajerka. Eliška vystupovala někdy jako velice rozhodná a tvrdá ženská, ale viděla jsem ji i plakat, stejně jako ona mne. Pak přišel rok 1968, já skoro jako každý uvažovala o emigraci, Eliška tvrdě říkávala „neemigruji, mám tu barák, ať jdou oni, oni tu barák nemají a mít nebudou“ — tím oni myslela asi Rudou armádu. Později vyhodili ze zaměstnání nejen mne ale i Elišku, „Machoninwerk“ byl zrušen, jeho šéf pracoval někde v Libuši v drůbežárně (jako sociolog, ne že by škulal peří). Eliška v době tzv. normalizace pracovala někde na Poříčí v Ústavu pro výzkum technických oborů či jak se to jmenovalo. A zase byla schopna občas tam sehnat i nějaký „kšeft“ tedy podíl na výzkumu i pro mne. A to byl podstatný příjem do naší rodiny. Kdybych našla klíč od takové velké truhly, tak bych našla i ty výzkumné zprávy. Dokonce nám vyšla i nějaká knížka o sociologii mládeže. Další knížka psaná společně s Eliškou, byla již zakázána, šlo to do stoupy, ale Eliška prosadila, že nám nakladatelství muselo proplatit autorský honorář. Dovedla prosadit to, co považovala za správné, za sebe i za druhé. Jsem ji vděčna nejen za přátelství, ničím neporušené, ale i za toto její bojovné vystupování za zájmy druhého, včetně za zájmy moje.

Období se střídala, na čas jsem se dostala do vězení, byla to opět Eliška, co se nebála přijít k nám do Klimentské a „sondovala“ co potřebují moje děti. Občas si šla popovídat i s mojí maminkou, které bylo tehdy něco přes osmdesát let. I za to jsem Elišce vděčna. Přitom ani jedna, ani druhá jsme nebyly typy, které by si vyznávaly lásku, spíše jsme vůči sobě vystupovaly trochu sarkasticky, mluvily s ironií, shazovaly se, ale měly jsme se rády. Později jsem zase já chodívala psát přímo k Vám do vily. Proč? Protože doma jsem měla malé děti — stejně staré jako jste byli Vy, tedy ročník 1960 a 1963 a zase jsme psaly s Eliškou nějakou knížku. Eliška

uměla dobře anglicky, tak ty knihy četla, více méně mně diktovala z nich hlavní myšlenky, já to pak psala do formy článků či dokonce knížek. V té době ještě žila Vaše babička.

Po převratu 1989 jsem se vrátila na FF UK, založila jsem tam katedru aplikované sociologie — sociální práce, organizovala to všechno dokonale Irena Tomešová, Eliška tam pak přednášela s velkým úspěchem tematiku trestní činnosti a prostituce. Občas jsme jezdily i s Irenkou Tomešovou na chalupu v Jelenově, moje děti, zvláště můj syn Honza, měl Elišku moc rád a kvůli tomu šedivému copu jí říkal „stará Indiánka“. Bylo to v dobrém a Elišce se toto pojmenování taky moc líbilo. Eliška taky organizovala výcvikové stáže pro naše studenty. Tedy aby studenti měli možnost každoročně působit i někde v nějakém ústavu, třeba pracovat měsíc v domově důchodců, v domově pro mentálně nemocné, ale vyjednávala i stáže pro studenty v Německu a výměnné pobyty v zahraničí. To všechno bylo možné v první polovině let devadesátých, kdy se znovu a znovu mnohé začínalo. To všechno je dneska již skoro zapomenuto, ani se neví, že tehdy to bylo součástí oboru, který na UK existuje dodnes. Doba po převratová je i dobou experimentů. To všechno patřilo k oboru sociální práce na FF UK. Tehdy jsme dělali se studenty také přijímací pohovory, protože jsme správně usuzovali, že testy jsou příliš anonymní a že sociální práce je obor, kdy je třeba také trochu poznat osobnost uchazeče o toto studium. Vzpomínám, že tehdy se hodně zranil Erik — někde na nádraží. Dokonce ležel v nemocnici a Eliška tam za ním (byl v bezvědomí) denně chodila. Pak přišla kolem poledne k nám na katedru, vzala do rukou testy i texty od studentů, četla to ... my s Irenou věděly v jaké je situaci a dovedly jsme si představit, co asi Eliška prožívá, jaký má strach o život svého syna. Děkovaly jsme jí, že přišla pomoci s přijímačkami. Trochu tvrdě odpověděla: „Tak co mám dělat? Myslet na Erika? To dělám i když opravuju ty chyby! Tak na mně tak nekoukejte!“ I to ji vystihovalo.

Měla ráda ten krb tam u vás. Snad je tam dodnes. Ale i v tom případě vždy říkala, že ho má tam proto, aby měla možnost někde účelně pálit všechny ty papíry, lejstra a knihy, které již nepotřebuje. Zase to byl takový rádoby tvrdý rys jejího vystupování. Já měla na Elišce ráda i tuto její hranou drsnost. Patřilo to k její osobnosti.

Tak na ni moc a moc myslím, je mně to líto, že již zemřela, ale přeji jí život, jaký měla, jaké měla děti a sobě, že jsem jí znala tolik, tolik let. Tak vše dobré a myslím na Vás i na Eliščina vnoučata, z nichž většinu již, pochopitelně, neznám. Elišce přeji „dobrou noc“ a vám posílám krásnou pusu.

Eliščina kamarádka Jiřina Šiklová

*Eliška Freiová: Jak mi Jiřina zkazila jedny celé prázdniny (a ani o tom neví)
(text ze srpna 2008)*

Připravovalo se zahájení výuky. Tvořily se učební plány, vyhledávali se učitelé. Jednou se mě Jiřina zeptala, jestli bych si nevzala nějakou přednášku. Slovo nějakou mě zaujalo, a tak jsem odpověděla, že tak 2–3 bych si vzala ráda. Na víc jsem si netroufala, protože jsem už 17 let pracovala zcela mimo obor. I když jsem v této době (v níž se mi ani nesnilo, že se ještě někdy vrátím k přednášení, a že si opět stoupnu před studenty) mocně četla odbornou literaturu, kterou mi zaslali moji zahraniční kolegové, přece jen poznatky, získané touto četbou nebyly „to pravé ořechové“ pro přednášky na vznikající katedře. Publikace analyzující např. rodinné prostředí členů portori-

kánských pouličních gangů nebo výpovědi dívek lákajících na své vnady vystavené ve výkladech německých nočních podniků, rozborů hodnotových systémů anglických rowdies nebo tzv. bílých límečků vypovídaly o jevech naší tehdejší reality na hony vzdálených. Jak se ty časy mění! Na 2–3 přednášky orientované především na příčiny vzniku sociálně patologických jevů a na různá pojetí deviace, jsem se moc těšila a s žádnou zvláštní přípravou jsem nepočítala. Tíseň na mne padla až za pár měsíců, když jsem v seznamu přednášek našla informaci: sociální patologie, přednáška, 2 hodiny, zimní semestr. Ještě že jsem se tu novinu dozvěděla koncem června. Následující 2 měsíce jsem strávila v Klementinu. Objednávala si literaturu, četla a četla, psala výpisky a psala. Stala jsem se „štangastem“ knihovny.

Moji známí, kteří mne znají dlouhá léta, vědí, že letní prázdniny trávím pobýváním u nebo spíše v rybníku. Jedna moje bývalá kolegyně o mně tvrdí, že v létě se měním v kachnu a že letní den strávený vně vody považuji za ztracený. Nevyvracím to. Z hlediska této skutečnosti se 2 měsíce prožité v knihovně musí nutně jevit jako sebe tyranie. Nebylo tomu tak. Ta motivace byla tak silná, že i kachnu od rybníka odvrátila. Radost z návratu ke studentům tak veliká, že žádné sebetrýznění se nekonalo.

A tak i když mi Jiřina zkazila celé jedny prázdniny (a ani o tom neví), jsem jí vděčná. Na katedře jsem prožila opravdu krásné roky plné velkého nadšení z vytváření něčeho nového. Poznala jsem pár nových lidí, které by bylo škoda nepoznat. Profesně jsem se vrátila ke své staré lásce, která nezrezivěla. A jestli občas zavržala, budiž mi odpuštěno.

Vzpomínka Zory Fídlkové — absolventky

Elišku Freiovou jsem poprvé potkala, když jsem nastoupila v roce 1993 jako studentka na Katedru sociální práce FF UK. Pohledem do kalendáře dnes zděšeně zjišťuji, že té „staré indiánce“, jak jsme jí v té době mezi sebou říkali, bylo před těmi 25 lety 61 let. Teď už bych byla s tím přívlastkem „stará“ o dost opatrnější.

Učila nás sociální patologii, vyprávěla nám, jak strávila nějaký čas na studiích v Oxfordu, kde byla jako „papoušek z východu“. Nezapomenu na exkurze s ní, kdy jsme měli možnost navštívit zařízení, kam by nás bez její prořízlých úst asi nepustili — třeba věznice na Borech a na Pankráci, ústavy pro mentálně postižené na konci světa a jiné. Takhle jsem si vždycky představovala univerzitní profesorku, zajímavou uvnitř i zvenčí, vzdělanou, s kupou historek z praxe, vtipnou, a přitom nás beroucí jako dospělé lidi.

Přeji všem studentům, aby někoho takového měli možnost potkat.